

עגינות בישראל

מאפיינים והשלכות

מרץ 2025

מבוי סתום
לפתוח דלתות

תוכן העניינים

4-3 / תקציר

6-5 / מבוא

11-7 / עגינות – נתונים קיימים, או: למה נתוני
בית הדין הרבני מופרכים?

19-12 / תופעת העגינות - איך זה נראה באמת?

20 / למה חשוב להגדיר את התופעה
בצורה נכונה?

21 / סיכום עם הפנים לעתיד

22 / נספח - סקר מבוי סתום (2025)

סחטנות

הבעל משתמש בעיגון ככלי להשגת מטרותיו במחלוקות אחרות.

”אני קניתי את הגט שלי ב-700,000 ש. לא הייתה לי ברירה.”

התעללות

הבעל מעגן את האישה בכוונה להזיק ולהכאיב לה.

”הוא אמר לי במפורש, כל עוד אני יכולה להביא ילדים עם אדם אחר הוא לא ישחרר אותי.”

מופעי ליבה של תופעת העגינות

נפקדות

הבעל נעדר, במכוון או בשל אסון, ועל כן אי אפשר לסדר גט.

”עברו ארבע שנים מאז שהוא ברח לחו"ל, ובית הדין הרבני אומר שאין מה לעשות.”

התעקשות על המשך הנישואים

הבעל אינו מייחס חשיבות לרצונה של האישה להתגרש.

”הבהרתי שאני רוצה להיפרד, אבל הוא מסרב ואומר שרוצה אותי כי אני יפה.”

אי כשירות הלכתית

הבעל במצב נפשי או שכלי שאינו מאפשר לו לתת גט.

”בעלי נפצע פציעת ראש. לאחר שכשלו כל ניסיונות השיקום, התחלתי הליך ברבנות. לא הצלחתי לקבל היתר להינשא מחדש ולבסוף בעלי נפטר.”

די לעצימת העיניים

בתי הדין מצמצמים את התופעה באופן מלאכותי ומונעים טיפול יעיל בה.

מעבר לקצה הקרחון

תופעת העגינות בישראל מורכבת ומגוונת. ברוב מקרי העגינות בית הדין הרבני אינו מכיר.

בסקר שערכנו בינואר 2025 בקרב נשים שהתגרשו בחמש השנים האחרונות -

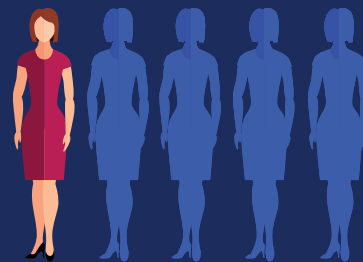

6% דיווחו שהבעל נעדר
משלושה דיונים לפחות
בבית הדין.

7% דיווחו שהגירושין
התעכבו במשך חצי שנה
לפחות, מפני שהבעל דרש
'שלום בית' בבית הדין.

אחת מכל 5 נשים
סבלה מאחד או יותר
ממופיעי הליבה של עגינות.

12% דיווחו שהגירושין התעכבו בחצי שנה לפחות
בשל דרישות שהציב הבעל, כתנאי להסכמתו לתת
גט, או שנאלצו לשלם תמורת הגט.

10% נוספים דיווחו שהתפשרו על זכויות שחשבו
שמגיעות להן, בשל חשש מאי קבלת הגט.

22% דיווחו שנפגעו במישרין או בעקיפין
מתופעת סחטנות הגט, אם בשל שימוש מפורש של
הבעל בכלי זה ואם מפני שידעו שהדין לרעתן.

מעגלי פגיעה רחבים

עגינות משפיעה על כלל המתגרשים.
עצם החשש להיקלע לעגינות משפיע על
כל אישה המבקשת להתגרש, ומחייב
אותה לנהל את הגירושין בהתאם.

האחריות לפתרון הבעיה מוטלת על המדינה

1. שינוי שיטת הבדיקה וניתוח הנתונים של בתי הדין.
2. אימוץ פתרונות למניעת סרבנות גט ועגינות.
3. פיקוח ובקרה על בתי הדין הרבניים.
4. אימוץ פתרונות אזרחיים.

מבוא

ארגון 'מבוי סתום' פועל מזה כשלושים שנה לפתרון בעיית העגירות, ובכללה בעיית סרבנות הגט. עגירות היא מצב שבו צד אחד מעוניין להתגרש, אך הצד השני מסרב או אינו מסוגל לשתף פעולה, ועל כן הצד המבקש להיפרד אינו יכול להשתחרר מן הנישואין.

שורשי הבעיה הם הלכתיים, אלא שבמדינת ישראל, הבעיה שזורה גם בדיני המשפחה של המשפט הישראלי. מדינת ישראל הקנתה לבתי הדין הרבניים סמכות בלעדית על ענייני הנישואין והגירושין של יהודים, ומערכת הדינים המיושמת על ידם היא ההלכה היהודית, שלעיתים קרובות מתפרשת באופן מחמיר. לבתי הדין יש שיקול דעת בלעדי לקבוע מהי ההלכה שהם מיישמים, כמעט מבלי שהמחוקק האזרחי יתערב בקביעת מדיניות וגבולות הפסיקה.

לפי ההלכה, גירושין נעשים מרצונו החופשי של האיש ובהסכמת האישה. כל צד יכול לסרב לגירושין ובכך לשלול את חירות זולתו ואכן, תופעת העגירות פוגעת גם בגברים, הזקוקים להסכמת האישה לגט. אלא שתנאי זה חלש יותר מאשר התנאי הדורש את רצונו החופשי של הגבר בנתינת הגט, ולכן הפגיעה בגברים פחותה מהפגיעה בנשים. בנוסף, לגבי האיש קיימים פתרונות הלכתיים שאינם קיימים אצל האישה, כגון ההיתר לשאת אישה שנייה, ובעצם יכולתו להמשיך בחייו ללא היתר, שכן גם אם יביא לעולם ילד, לא יידבק בו כתם הממזרות. לאישה לעומת זאת, אין היתר לשאת גבר נוסף, ואם תמשיך בחייה ללא גט פיטורין, יחסיה עם בן הזוג החדש ייחשבו ניאוף, היא עלולה לאבד זכויות ממוניות, וילדיה מהקשר החדש ייחשבו ממזרים ותישלל מהם הזכות להינשא בישראל.

לאורך הדורות ניסו חכמים למתן את אי השוויון הבולט הזה ולצמצם תופעות של עגירות ואפליה נגד נשים. לצורך כך הנהיגו חכמי המשנה מדיניות הלכתית מקלה שבמסגרתה התירו להשתמש בכלי של כפיית גט, אף כי גם במקרה זה, בסופו של דבר נדרשת הסכמת האיש, כדברי המשנה: "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני" (יבמות קו ועוד). ואולם, יש להדגיש כי למרות הדרישה שהגט יינתן מרצונו החופשי של האיש, קובעת המשנה: "גט מעושה בישראל – כשר". כלומר, גם גט שניתן בכפייה הוא כשר. בתלמוד צומצמה קביעה זו לרשימת עילות שבגינן מותר לכפות את הגט, ונקבע כי גט מעושה תקף רק כשנכפה על האיש "כדין", כלומר על ידי בית דין.

כיום, ההגנה העיקרית העומדת לעגונות במדינת ישראל היא סמכותו של בית הדין להטיל סנקציות על סרבני גט, עד שיסכימו לתת את הגט. ואולם, בפועל, סמכות זו אינה משפרת על פי רוב את מצבה של העגונה, בעיקר בשל גישתם המחמירה של הדיינים, המגבילה מאוד את נכונותם להטיל סנקציות ואף להכיר בכך שמדובר בסרבנות הגט. הדיינים המכהנים כיום בבתי הדין במדינת ישראל מחזיקים ברובם בגישת פסיקה מחמירה ביותר בסוגיית כפיית גט, זאת בשל חששם מ'גט מעושה' ועל כן פסול.

הדיינים נוטים להימנע גם מחיוב גט - דרגה נמוכה יותר של פסק דין הלכתי לגירושין, המאפשר לנקוט סנקציות מצומצמות יותר. חלקם מנמעים מחיוב גט גם במצבים קשים כגון אלימות או עגירות ארוכות שנים. כחלק ממדיניות זו, הם ממעטים לעשות שימוש בכלים העומדים לרשותם נגד סרבני גט, כלים שאושרו במסגרת 'חוק הסנקציות' (חוק בתי דין רבניים) (קיום פסקי דין של גירושין) התשנ"ה-1995) - הכוללים בין היתר שלילת רישיון נהיגה, הקפאת חשבון בנק, ועוד - וזאת אף שלסנקציות אלה יש בסיס הלכתי מוצק.

מטרות המחקר

לפי נתוני הלמ"ס, מקרב הזוגות היהודיים שנישאו בישראל בשנים 1968-2022 התגרשו בסוף 2022 כחמישית מהזוגות.¹ רוב המתגרשים - חילוניים כדתיים, ומכל סטטוס חברתי, גם כאלה שהתחתנו בחתונה אזרחית אך נרשמו במדינת ישראל כנשואים - יצטרכו לעבור דרך בתי הדין הרבניים כדי להתגרש. מאז 2010 התגרשו בבתי הדין יותר מ-150,000 זוגות. כלומר, מאות אלפי אנשים נזקקים לשירותי בית הדין לצורך פירוק הנישואין, כך שהבעיה נוגעת כמעט לכל אחד ואחת מהיהודים במדינת ישראל.

תופעת העגירות אינה זוכה לקשב הראוי לה. מחקר זה מבקש להאיר את הפער שבין הנתונים הרשמיים שמספקים בתי הדין לבין המציאות בשטח, ולהציג תמונה רחבה ומורכבת של תופעת העגירות על מגוון פניה - מעגירות מובהקות שנוצרת עקב חוסר יכולת לסדר גט, ועד עגירות סמויה, שנוצרת מעצם החשש להיפגע, גם אם לא התרחשה בפועל.

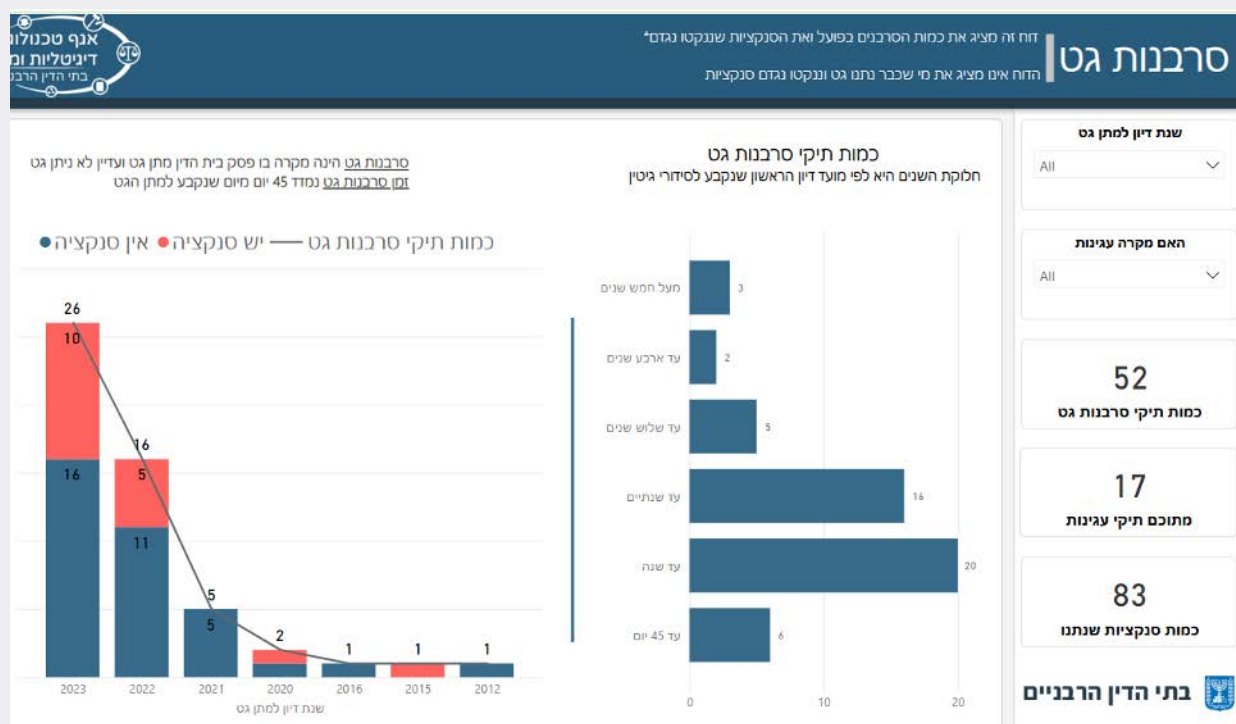
באמצעות ניתוח הנתונים הקיימים, ראיונות עם מומחים המסייעים לנשים נפגעות אלימות ובפרט לעגונות, וסקר ייעודי שהתקיים בינואר 2025 (ראו בנספח), אנו מבקשים לספק כלים למקבלי ההחלטות ולציבור הרחב, להבנת עומק הבעיה ולקידום פתרונות אפקטיביים. בסופו של דבר, מטרתנו היא לקדם שינוי מהותי במדיניות בתי הדין ובחקיקה הרלוונטית, כדי להבטיח את זכותם של כל אישה ואיש בישראל לחירות אישית ולאוטונומיה על חייהם.

עגינות – נתונים קיימים, או: למה נתוני בית הדין הרבני מופרכים?

ערפל אופף את שאלת היקף תופעת העגינות בפועל ואת המספר האמיתי של עגונות ומסורבות הגט בישראל. המספר הרשמי של סרבני גט שעליו מדווחים בתי הדין הוא עשרות בודדות בלבד (ראו תרשים 1). אלא שמספר זה מופרך. בשנים האחרונות מטפלים הארגונים המרכזיים העוסקים בבעיית העגינות ('מבוי סתום', 'יד לאישה' ו'מרכז רקמן') במספר עגונות גבוה מזה, רובן מסורבות גט. על מספר זה יש להוסיף את כל הנשים שלא פנו לארגונים, והן מנסות להתמודד בכוחות עצמן או להיעזר בעורכי דין פרטיים. לגבי עגונות שאינן מסורבות גט, בית הדין כלל אינו מפרסם נתונים.

תרשים 1 / מספר תיקי סרבנות גט והסנקציות שננקטו, לפי נתוני הנהלת בתי הדין, נכון לתאריך 27.2.2025

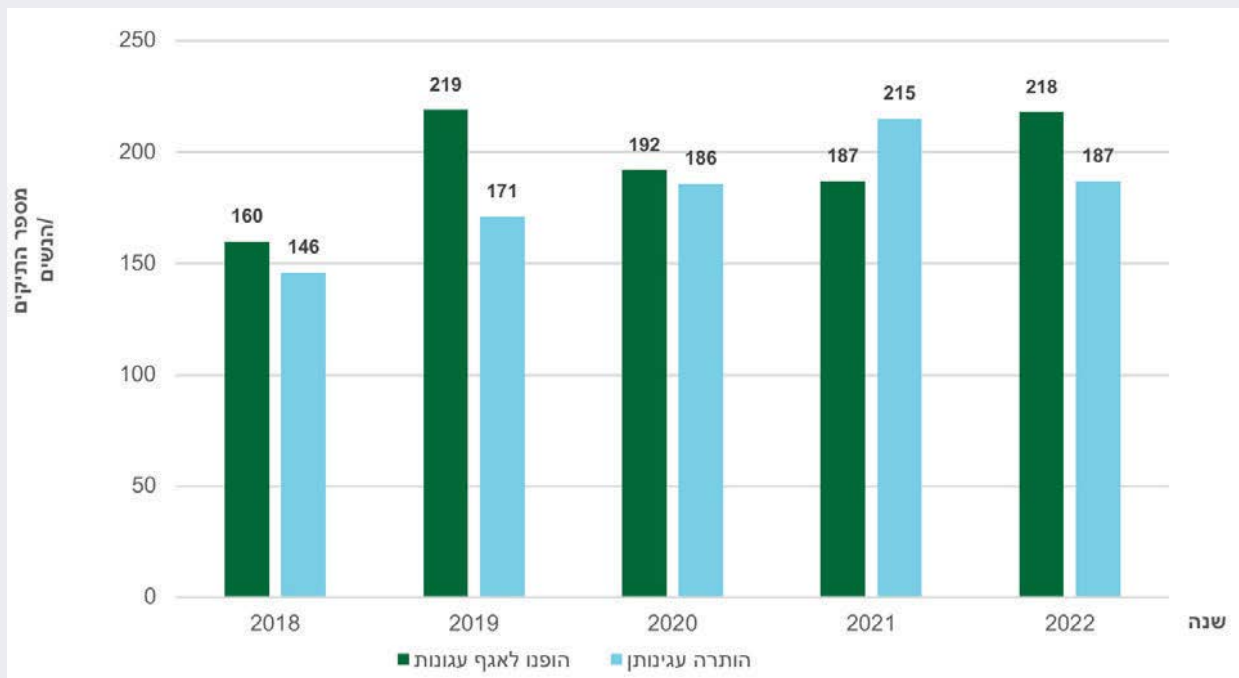

מקור: אתר בתי הדין הרבניים

ההסבר למספר הנמוך שנוקב בית הדין בתיקי סרבנות גט הוא, שבתי הדין מגדירים 'סרבנות גט' רק כאשר הם משתכנעים, על פי השקפתם המחמירה, שלצד המעוניין להתגרש יש עילה מוצדקת לכך, ורק לאחר שניתן פסק דין שקובע מצווה, חיוב גט או כפיית גירושין והצד השני עומד בסירובו. מנגד, נשים רבות מגיעות לארגון 'מבוי סתום' ולארגונים מקבילים לאחר שהן שרויות זמן ממושך בהליכים בבית הדין, מבלי לקבל פסיקה, מכיוון שבית הדין מעדיף להציע לצדדים להגיע להסכם ולא לפסוק. נשים אלה אינן נספרות בנתוני בית הדין הרבני כמסורבות גט.

יתרה מכך, המספר שמציג בית הדין מעורר ספקות גם לנוכח נתונים אחרים שמפרסמת הנהלת בתי הדין עצמה. מרכז רקמן ניתח נתונים שסיפקה הנהלת בתי הדין, ומהם עולה כי בשנים 2014–2022 טיפל אגף העגונות של בתי הדין הרבניים ב־1,248 תיקים, היינו 139 תיקים בממוצע לשנה, כאשר בין חמישית לשליש מהתיקים לא הסתיימו בגט באותה השנה שבה טופלו. תרשים מס' 2 לקוח מדוח מרכז רקמן לשנת 2023, ומציג את מספר התיקים שהנהלת בתי הדין דיווחה כי הופנו לאגף העגונות, ואת מספר התיקים שבהם העגינות הותרו, בשנים 2018–2022. קשה להבין איך אפשר מצד אחד לטעון כי בכל רגע נתון יש עשרות בודדות של עגונות, ומצד שני לדווח על מעל 100 תיקי עגינות המטופלים באגף העגונות בכל שנה.

תרשים 2 / מספר הנשים שטופלו באגף העגונות לפי שנה, ומספר העגונות שהותרו על ידי אגף העגונות, בשנים 2018–2022

מקור: עינב ב' חג' (2023). נשים ומשפחה בישראל 2023: הליכי משפחה במשפט נתונים סטטיסטיים, מרכז רקמן אוניברסיטת בר אילן, עמ' 57.

זאת ועוד, לפי נתוני בתי הדין עצמם, ישנם אלפי מקרים שאינם מסווגים על ידם כ'סרבנות גט', של זוגות שאינם מצליחים להתגרש לאורך תקופה ארוכה, ולא ניתן פסק דין בעניינם. לפי המכון הישראלי לדמוקרטיה, נכון לשנת 2024, 6.5% מתביעות הגירושין שנפתחו בשנים 2015–2023 על ידי צד אחד (בניגוד לתיקים שנפתחו בהסכמה על ידי שני בני הזוג) – היינו, כ־2500 תיקים מתוך כ־40,000 תיקים – עדיין נותרו פתוחים בנובמבר 2024. כמו כן, 15.5% מהתיקים (כ־6500) נסגרו בלי שהזוג התגרש.²

גם נתונים ש'התנועה לחופש המידע' קיבלה מבתי הדין הרבניים מעלים שאלפי תביעות גירושין מתנהלות לאורך תקופה ארוכה מאוד.³ בכל שנה בחמש השנים האחרונות היו בממוצע למעלה מ־1200 תביעות גירושין אשר חרגו ממשך זמן של תשעה חודשים, והן מהוות קרוב לעשירית (8.8% בחישוב רב־שנתי) מתוך כלל תיקי הגירושין שנפתחים בכל שנה (טבלה 1).

טבלה 1. תיקים שמשך הטיפול בהם ארך תשעה חודשים ומעלה, מכלל תיקי הגירושין לפי שנה.

שנה	תביעות גירושין שארכו למעלה מתשעה חודשים	כל תיקי הגירושין שנפתחו ⁴ (סוגים: אישור הסכם גירושין, בקשה משותפת לגירושין, גירושין)	שיעור תביעות גירושין שארכו תשעה חודשים ומעלה, מכלל תיקי הגירושין
2020	1,336	14,006	9.5%
2021	1,185	14,374	8.2%
2022	1,176	14,187	8.3%
2023	1,267	13,887	9.1%

מספר התיקים הכולל שנפתח בכל שנה לקוח מנתוני הנהלת בתי הדין הרבניים.

בטבלה 2 אפשר לראות ספירה של כלל תיקי הגירושין שנפתחו מאז ינואר 2020, והתנהלו במשך תשעה חודשים לפחות. חלקם התנהלו עד קרוב לחמש שנים (התיק הארוך ביותר פתוח 1730 יום) - המקסימום האפשרי לתיקים שנפתחו בינואר 2020.

טבלה 2. מספר התיקים שארכו יותר מתשעה חודשים, לפי סטטוס מינואר 2020 ועד אפריל 2024

5,369	תיקים שנפתחו
4,435	תיקים שנסגרו
3,443	תיקים שהסתיימו בגירושין
1,428	תיקים שהתקבלה בהם החלטה
95	תיקים שהוטל בהם צו הגבלה

³ הנתונים מתייחסים לכל תביעות הגירושין שנפתחו בין ינואר 2020 לאפריל 2024, והיו פתוחים 260 יום או יותר. הקובץ שהתקבל מבית הדין מכיל את כל תביעות הגירושין שנפתחו בתקופה המדוברת, את מועד הסגירה שלהם, אם נסגרו; את מועד הגירושין, אם הסתיימו בגירושין; את מועד קבלת החלטת בית דין, אם התקבלה, ומהות ההחלטה; ואת מועד הטלת ההגבלות על הסרבן או הסרבנית, אם הוטלו, ואופי ההגבלות. יש לשים לב שתיק שנפתח 259 ימים לפני ה־30 באפריל 2024 לא ייכלל בנתונים, וכך גם תיקים שנפתחו עד 31 בדצמבר 2019, גם אם ב־1 בינואר 2020 הם היו פתוחים 260 יום או יותר. בנוסף, הקובץ אינו כולל מידע לגבי מי פתח את התיק, ומה אירע בתיקים שנסגרו ללא גירושין. <https://www.meida.org.il/16567>

⁴ מתוך: הנהלת בתי הדין הרבניים, קובץ "סוגי תיקים בבתי הדין הרבניים שנפתחו לפי שנים", תאריך עדכון: 3 בפברואר 2025 - <https://data.gov.il/dataset/865>

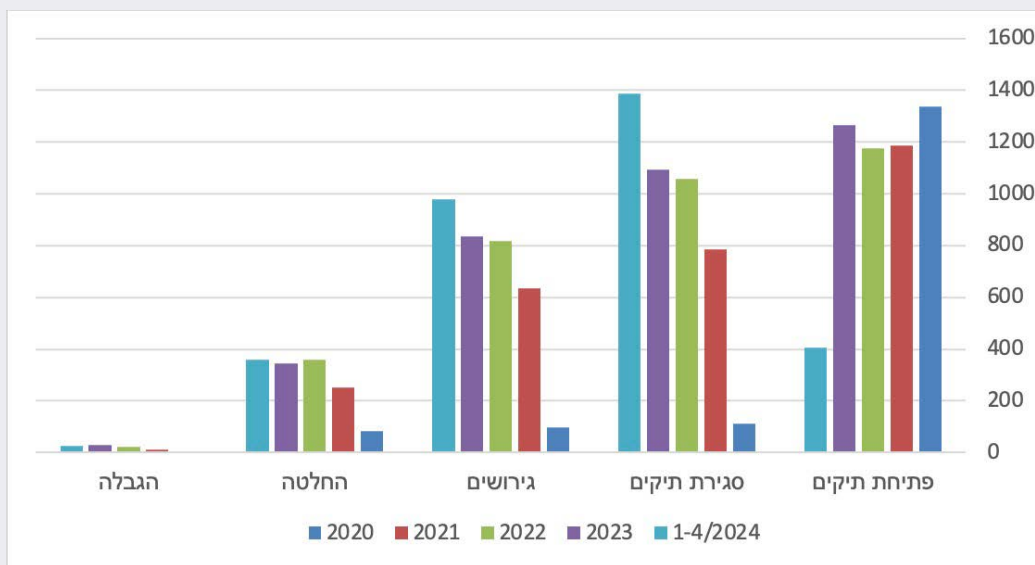

מעניין במיוחד להתבונן בפערים בין מספר התיקים שנפתחו, מספר התיקים שנסגרו ומספר התיקים שהסתיימו בגירושין. קרוב לאלף תיקים שנפתחו בתקופה הנדונה טרם נסגרו עד סוף אפריל 2024, ומבין התיקים שנסגרו, כמעט אלף לא הסתיימו בגירושין. באילו עילות הם נסגרו? כמה מהם נסגרו משום שהתובע התייאש? לבית הדין הפתרוניים. בהיעדר פילוח של הנתונים, אי אפשר לדעת כמה מהזוגות חזרו לשלום בית וכמה תיקים נזנחו, עקב חוסר יכולת להתמודד עם ההליך הממושך וסרבנות גט של הצד השני. להערכתנו, חלק ניכר מהמקרים עונה על התיאור האחרון.⁵

עוד עולה מנתוני 'התנועה לחופש המידע' (ראו לעיל בטבלה 2), כי רק במספר קטן של תביעות גירושין התקבלו החלטות. יתרה מכך, מספר התיקים שנגזרה בהם הגבלה כלשהי על הסרבן או הסרבנית הוא מזערי, ועומד על 1.7% בלבד. יחד עם זאת, כאשר בית הדין מחליט להגביל את הסרבן או הסרבנית, הוא מטיל עליהם סנקציות מרובות, כ-15 בממוצע, ועד אפילו 234 צווי הגבלה לסרבן יחיד.

אמנם, אם בוחנים רק את התיקים שכן הגיעו לידי גירושין, ניכר כי בשנים האחרונות יש עלייה בקצב סגירת תביעות גירושין, וכך גם עולה מהדוח של מרכז רקמן,⁶ וכן מנתוני התנועה לחופש המידע (תרשים 3 להלן מראה עלייה במספר התיקים שנסגרו בגירושין בכל שנה מאז 2020, על אף שקצב פתיחת התיקים נותר יציב). הצלבה בין שנת הפתיחה של התיקים לשנת סגירתם בקובץ שקיבלה התנועה לחופש המידע, מעלה כי בממוצע, שני שלישים מהתיקים בקובץ נסגרו בשנה העוקבת לפתיחתם.

תרשים 3. מספר התיקים שנמשכו למעלה מ-260 יום, לפי סטטוס.

(מתוך נתונים ש'התנועה לחופש המידע' קיבלה מבתי הדין הרבניים)

5 ראו גם הניתוח של מרכז רקמן בנושא בדוח פא"י לשנת 2011. <https://did.li/pvvZH>

6 דוח מרכז רקמן לשנת 2023, עמ' 18.

למרות זאת, מספר התיקים שנפתחו בתקופה זו, שמשך הטיפול בהם ארך למעלה מתשעה חודשים, והם טרם נסגרו, עמד ב־30 באפריל 2024 על 934. רבע מתוכם נפתחו לפחות שנתיים קודם לכן. דוח מרכז רקמן מלמד שחמישית מתביעות הגירושין שנסגרו בגט בין השנים 2016 ו-2022, נמשכו לאורך יותר משנה, וכ־10% מהן ארכו יותר משנתיים.⁷ כלומר, גם לפי ספירה מצמצמת יחסית, יש אלפי אנשים שנדרשים לנהל הליך משפטי במשך יותר משנתיים רק כדי לזכות בזכות הבסיסית של הפרדות ממערכת יחסים שאינה רצויה. מספרים אלה מעידים על בעיה גדולה לאין ערוך יותר מתופעת סרבנות הגט כפי שהיא מוגדרת על ידי הנהלת בית הדין, שכאמור, נוקבת במספר של עשרות בודדות בלבד של תיקים בשנה.

לסיכום, הנתונים שמפרסמת הנהלת בתי הדין אינם מאפשרים לעמוד במדויק ובאופן ריאלי על תופעת העגינות, לפי הגדרה פשוטה ומתקבלת על הדעת. אמנם בשנים האחרונות חלה התקדמות משמעותית במערכת הנתונים של בתי הדין ובשקיפותה, אולם עדיין, חסרים נתונים שייתנו מענה על מספר שאלות חשובות לצורך שרטוט התמונה במלואה: מה עולה בגורל התביעות שאינן מסתיימות בגירושין? אם אכן מאות תיקים כאלה נסגרים בשנה - מהן סיבות הסגירה? כמה זמן לוקח להגיע לפסק דין לגירושין (שלפיו מגדיר בית הדין מסורבי גט)? ללא התייחסות לשאלות אלה אי אפשר להסתמך על דיווחי בית הדין ביחס לרוחב תופעת העגינות.

ומעבר לכך, גם אילו היו מצטיינים בתי הדין בהצגת הנתונים הקשורים לתביעות המתנהלות אצלם, עדיין חסר חלק חשוב בתמונה: כמה מהנשים קיבלו גט לאחר שנאלצו להסכים לתנאים סחטניים? כמה מהן התייאשו מההליך בבית הדין והשלימו עם העגינות? כמה ויתרו מראש על הגשת תביעה, בשל המחירים הרגשיים הכבדים הכרוכים בהוכחת הזכות להתגרש, והחשש שמא הדיינים ילחצו דווקא עליהן, המסורבות, לרצות את הצד הסרבן ולא להפך?

על אף החסר בנתונים הנדרשים כדי לעמוד על תופעת העגינות במלואה - אפשר כבר היום לשרטט את מורכבות התופעה, להאיר כמה מהיבטיה המשמעותיים, ולעמוד על הפער שבין הנתונים שמספקים בתי הדין לבין המציאות.

תופעת העגינות – איך זה נראה באמת?

מופעים של עגינות – מבט מהשטח

כאמור עגינות היא מצב שבו צד אחד מעוניין להתגרש אך אינו יכול לעשות זאת במשך זמן רב, כי הצד השני אינו יכול או אינו נכון לשתף פעולה. לעגינות פנים רבים וכדי להבין היטב את התופעה, יש להבחין ביניהם. הביטויים הבולטים לעגינות הם: אי-כשירות הלכתית, נפקדות, סחיטה, התעקשות על המשך הנישואין ('שלום בית') והתעללות אלה לשמה.

בסקר שערך ארגון 'מבוי סתום' בינואר 2025 (ראו בנספח) עלה שכאשר לוקחים בחשבון את הביטויים הללו, תופעת העגינות רחבה הרבה יותר מהנתונים הרשמיים של בתי הדין. כדי לחשב את השיעור הכולל של עגינות, ספרנו את המשיבות על הסקר אשר דיווחו שחוו לפחות אחד מהביטויים הבולטים שמנינו למעלה. כמובן, אישה שדיווחה על יותר מביטוי אחד נספרה רק פעם אחת.

לאחר חישוב זהיר שהשמיט מן הספירה משיבות שתשובותיהן יצרו אי-קוהרנטיות פנימית (לדוגמה משיבה שדיווחה שהבעל אינו נגיש או נעלם, אך לא דיווחה על היעדרותו מדיונים בבית הדין) גילינו שכמעט 19% מהמשיבות לסקר שהתגרשו בחמש השנים האחרונות, חוו לפחות אחד מהביטויים הבולטים של עגינות. משמעות הדבר היא שבחמש השנים האחרונות קרוב לאחת מתוך כל חמש נשים שהתגרשו הייתה עגונה או מסורבת גט בפועל. אם נביא בחשבון שבתקופה זו התגרשו יותר מ-50 אלף נשים, נוכל לאמוד שהמספר הכולל של עגונות או מסורבות גט בחמש השנים האחרונות הוא כ-10,000 נשים, כלומר 2,000 נשים בשנה בממוצע.

אין בכך כדי לספק תשובה סופית לגבי היקף התופעה, וברור כי נדרש מחקר נוסף בנושא. אך יש בממצאי הסקר תובנות חשובות על סדר הגודל של התופעה. זאת בייחוד משום שהם מתיישבים עם הבחינה הביקורתית של נתוני בית הדין שתוארה בפרק הקודם, בחינה שלפיה חמישית מתביעות הגירושין שנסגרו בגט, נמשכו יותר משנה, וכיום יש כאלף תביעות גירושין פתוחות שמתנהלות כבר יותר מתשעה חודשים, וכן כאלף תביעות גירושין שנפתחו בשנים האחרונות ונסגרו ללא גט.

חשוב להבהיר – חשיבותה של תופעת העגינות אינה נמדדת רק בכמות. כדי להבין את תופעת העגינות ואת חומרתה נדרש עיון מעמיק בהיבטיה השונים ובהשפעותיהם המשפטיות והרגשיות. לכך נפנה כעת.

אי־כשירות הלכתית

בתרחיש של אי־כשירות הלכתית אחד מבני הזוג אינו מסוגל לתת גט או לקבל גט משום שאינו בר דעת כנדרש לפי ההלכה, לדוגמה מי שהוא במצב "צמח" או מי שיש לו מוגבלות שכלית או נפשית חמורה. מכיוון שסידור הגט צריך להיעשות מתוך מודעות וכוונה של שני הצדדים, במקרים כאלה הנישואין כמעט בלתי ניתנים להתרה, אלא אם נחתמו מבעוד מועד הסכמים מתאימים. באין הסכמים כאלה, על הצד שמעוניין בהתרה לבקש מבית הדין להשתמש בפתרון הלכתי רדיקלי, כגון חיפוש פגם בהליך הנישואין שיאפשר לבטלם למפרע, או 'זיכוי גט', כלומר סידור גט בשם בן הזוג שאינו כשיר. בית הדין נענה לבקשות אלה לעתים נדירות בלבד. במקרים שבהם האיש הוא העגון, הוא יוכל לקבל היתר להתחתן עם אישה נוספת, אך כאשר האישה היא העגונה, אין היתר מקביל.

עגונות הנובעת מאי־כשירות הלכתית של הבעל, עשויה לגרום לאישה קונפליקט רגשי קורע לב. בניגוד למקרים של סרבנות פעילה, כאן היא נאלצת לבחור בדילמה קשה בין נאמנות ומחויבות לבן זוגה שעמו בחרה לחלוק את חייה, אך כעת פגיעתו אינה מאפשרת לו לנהל חיי נישואין תקינים, לבין הזכות שלה עצמה לחיים, לעתיד, לאהבה, לאושר, לילדים נוספים ולחיי משפחה. גם במקרים שבהם משפחתו של הבעל מבינה ותומכת, עצם המעמד בבית הדין, המחפש פגמים בהליך הנישואין כדי לבטל אותם למפרע, מוליד כאב גדול. סיטואציות כגון אלה עשויות לגרום לאישה להרגיש שהיא נדרשת לבגוד באהבתה כדי להציל את עצמה.

דפנה (שם בדוי) לא ידעה שהאיש שהיא עומדת להינשא לו נושא גן תורשתי שיגרום לו בתוך שנים ספורות למפרצת מוחית ולשבץ, ויהפוך אותו לאדם סיעודי, ללא יכולת לדבר, לשלוט בגופו, לזהות אותה ואת ילדיהם. לאחר השבץ, בעלה אושפז בבית אבות גריאטרי, ובשל מצבו הסיעודי הקשה – אינו מתקשר, אינו מזהה את אוהביו, ואינו מסוגל לאכול ולשתות בכוחות עצמו ולשלוט בצרכיו – הוא גם לא היה כשיר לתת לה גט. 17 שנים הייתה דפנה כלואה בעגונותה, עד שבעלה נפטר. עורכות הדין של 'מבוי סתום' ניסו לשכנע את בית הדין לבטל את הנישואין למפרע, בטענה של 'מקח טעות' – לוידעה דפנה מראש כי בעלה נושא גן אכזרי זה, לא הייתה נישאת לו. אך הדיינים חתמו את הדיון בפסק דין קצרצר וקבעו ש: "לא ניתן להתיר את דפנה מעגונותה".

בעלה של אמונה (שם בדוי) נפגע מירי בראשו. לדבריה, "בהתחלה הדבר היחיד שהתפללתי עבורו היה שיחיה, לא משנה איך, העיקר שיחיה. אך כשהזמן חלף והתבררה מהות הפגיעה, הבנתי שפגיעת ראש אינה ככל פגיעה אחרת. לאחר שנה שבה כשלו כל ניסיונות השיקום, התחלתי להניע הליך מול הרבנות כדי למצוא פתרון. הם התגייסו לסייע במצב המורכב, אך כשראיתי את הטופס שעליו אני צריכה לחתום נשבר לי הלב. בצד אחד היה כתוב 'התובעת' ובצד השני 'הנתבע' – אני נגד בן הזוג שלי? לא היה בזה שום היגיון! בסופו של דבר בן זוגי נפטר לפני שקיבלתי היתר. היום אני נשואה בשנית והבאתי לעולם עוד שני ילדים".

נפקדות

עגינות הנוצרת כתוצאה מנפקדות כוללת שני תרחישים שונים מאוד זה מזה: לפי תרחיש אחד, לבעל קרה אסון, ואין מידע אם הוא עודנו בחיים; לפי תרחיש הפוך, ידוע כי הבעל בחיים, אך הוא נעלם ומסתתר. עגינות הנובעת מאסונות כגון מלחמה, הפכה לאחרונה להיות רלוונטית במיוחד. במקרים כגון אלה, סנקציות על הבעל אינן רלוונטיות כמובן, ולעתים יש לנקוט פתרונות רדיקליים בדומה לאי כשירות הלכתית – מציאת פגם בנישואין וביטולם למפרע. בתרחיש השני, כאשר ידוע כי הבעל חי אך מסתתר, הליך הגירושין עלול להפוך למסובך במיוחד, מכיוון שההלכה דורשת את נוכחות שני הצדדים בדיונים מכוח הציווי "שמוע בין אחיכם" (דברים א, טז).

כאשר הבעל בורח ואינו משתף פעולה עם בית הדין בכוונה תחילה - ברור לכל בר דעת שהזוגיות תמה. ובכל זאת האישה נותרת כבולה לאיש, ותלויה בו עד שייתן לה גט. למעשה, מנקודת מבט הלכתית, עצם ההיעדרות מוכיח מיניה וביה עילות גירושין שונות, מכיוון שהבעל אינו מקיים את התחייבויותיו שבכתובה, והפרת התחייבויות הכתובה היא עילה לחיוב בגט!

במקרים רבים בתי הדין מגלים סבלנות מופרזת לבעלים המתחמקים מיוזמתם מההליך, והם דוחים שוב ושוב את הדיונים בתקווה שהבעל יופיע, זאת בשל חששם לתת פסק דין שיכעיס את הבעל וירחיק עוד יותר את מתן הגט. דיינים רבים מרימים ידיים ומגלים רפיון בהתמודדותם עם בעלים שברחו, שכן לדעתם אין להם אפשרות לאכוף את פסק הדין שיוציאו תחת ידם. אך רפיון זה אינו מוצדק. יש ביכולתם להפעיל שורה של סנקציות דתיות, 'הרחקות דרבנו תם', אם ידוע כי הבעל המעגן חי בקהילה יהודית (למשל, לא לארח אותו, לא לשאול בשלומו, לא להעלותו לתורה ועוד), וכן ביכולתם לפעול לביוש ולפרסם ברבים את תמונתו, וכן יש להם יכולת להוציא נגדו צו שימנע ממנו לקבל שירותים קונסולריים או לחדש דרכון ישראלי, שיחרים את נכסיו הנמצאים בישראל (קרנות פנסיה, נדל"ן, ירושה וכד'), ובמקרים מסוימים אף להביא להסגרתו. כאשר בית הדין מרים ידיים ומשלים עם היעדרותו של הבעל, הוא מותיר את האישה לבדה במאבק. על תחושת הבדידות העמוקה נוספת תחושת חוסר התוחלת במאמציה, כי המערכת המשפטית אינה נלחמת למענה כפי שהייתה צריכה לעשות.

בסקר שערך ארגון 'מבוי סתום' בינואר 2025 (ראו בנספח), 6% מהמתגרשות דיווחו שהבעל נעדר משלושה דיונים לפחות בבית הדין (כאשר בין דיון לדיון יש בדרך כלל הפרש של שלושה עד שישה חודשים). לא תמיד מדובר בהיעלמות של הבעל מעבר לים או הסתתרות; לעתים קרובות הבעל נמצא בארץ ואינו מסתתר, אך בוחר שלא לשתף פעולה עם הליך הגירושין, במטרה להתיש את האישה. גם במקרים אלה מתקשה בית הדין להציב גבולות, ומשלים עם הסחבת וההתשה שנוקט הבעל.

תמר (שם בדוי), שלוותה בארגון 'מבוי סתום', הייתה נשואה כדין במשך 24 שנים, אך למעשה, חלקה בית עם בעלה רק 14 יום. שבועיים אחרי החתונה בעלה ברח מהארץ והותיר אותה תלויה בו. 24 שנים של סבל ומאבק עברו עליה, תוך סחיטה בלתי נסבלת ודרישות בלתי הגיוניות מצד הבעל, עד שזכתה בגט ויצאה לחופשי.

מיטל הייתה עגונה במשך שבע שנים וחצי, לאחר שבעלה ברח מהארץ וסירב לתת לה גט. לאורך השנים בית הדין ידע היכן נמצא הבעל, אך לא עשה שום ניסיונות להביאו לארץ או לכפות עליו לתת גט. רק כעבור שש שנים, ובסיוע עורכות הדין של 'מבוי סתום', ניתן חיוב גט.

ענת, מיוצגת של ארגון מבוי סתום, הייתה בת 18 כשהכירה את ג'ייסון ווק, אזרח ארצות הברית, שטייל בארץ. הם נישאו בשנת 1983 והקימו משפחה בארצות הברית. בשנת 1998 הם עלו לארץ, ולאחר זמן ג'ייסון נסע לבקר את משפחתו בחו"ל ויותר לא חזר. 24 שנים מייסרות חלפו עד שבית הדין הרבני פסק כי אפשר להטיל על ג'ייסון סנקציות דתיות. הסנקציות עבדו וענת קיבלה סוף סוף גט.

אבישג (שם בדוי), המיוצגת בארגון 'מבוי סתום', נמלטה למעון לנשים נפגעות אלימות לאחר שבעלה נקט נגדה אלימות יוצאת דופן. היא שהתה במקלט יחד עם תינוק ופעוטה למשך כמעט שנה. כאשר אזרה כוחות לתבוע גירושין, נוכחה לדעת כי הבעל נעלם והתקשורת עמו התנהלה מעתה רק באמצעות עורך דינו, אשר ניצל את הסיטואציה כדי לסחוט את אבישג ולא לאפשר אותה לשנות את תביעתה לגירושין ולהגישה מחדש. בית הדין סבר שאין לו דרך לסייע בהתרת נישואיה של אבישג, מלבד ללחוץ עליה לקבל את דרישות הבעל, וסירב לדון בתביעה לגופה. במשך שנתיים התקיימו דיוני משא ומתן חסרי תכלית, במטרה לאפשר את אבישג להיכנע לדרישות ולשלם לבעלה סכומי עתק. נכון לכתיבת שורות אלה, אבישג עדיין לא קיבלה גט.

התעקשות על חיים משותפים ('שלום בית')

תרחיש זה שונה ממקרי סרבנות גט אחרים, משום שבמקרה זה, לעתים הבעל מונע מתוך רצון כן להמשיך את הקשר, מבלי להתחשב ברצון אשתו הרוצה להתגרש. יחד עם זה, לעתים קרובות נעשה שימוש ציני בטענת 'שלום בית', כטקטיקה שמטרתה לעכב את הגט ולסחוט הישגים בסוגיות הנלוות לגירושין. הטענה 'שלום בית' מקבלת בדרך כלל גיבוי בבתי הדין, בשל גישה של חלק מהדיינים המקדשת את מוסד המשפחה, גם במחיר פגיעה ביחידים. בתי הדין מחייבים לעתים את בני הזוג, כתנאי מקדים לדיון בגירושין, להשתתף בטיפול זוגי לשיקום הנישואין, אף במקרי אלימות מוכחים. כמו כן, הגישה ההלכתית המסורתית מחייבת הוכחת הזכות להתגרש, "המוציא מחברו עליו הראיה", ואם לא הוכחה עילה לחיוב בגט, ואחד הצדדים מתעקש על המשך החיים המשותפים, נאלץ הצד התובע את חירותו לפצות את הצד הנתבע, בגין סיום הנישואין בניגוד לרצונו.

בסקר שערך 'מבוי סתום' (ראו בנספח), 7% מהמתגרשות דיווחו שהגירושין התעכבו בחצי שנה לפחות, משום שהבעל דרש 'שלום בית' בבית הדין. אחוז זה, שמשמעו כ-4000 נשים, מלמד על הקשב הרב שדרישת 'שלום בית' זוכה לו בבית הדין, ועל מידת יעילותה בעיכוב הגירושין. זאת חרף עמדתם של דיינים רבים, שהמקום להשכנת שלום בית אמיתי אינו ערכאת שיפוט אלא ייעוץ מקצועי, המבוסס על רצון של שני בני הזוג.

נתון זה משקף את הפער הגדול שבין האופן שבו מציג בית הדין את הנתונים לבין המציאות בשטח. בדוח השנתי שלה, פרסמה הנהלת בית הדין כי רק 1.5% מהתובעים 'שלום בית' זכו בתביעתם.⁸ וכי בשלוש השנים האחרונות נפתחו בבית הדין בין 300 ל-400 תביעות ל'שלום בית'.⁹ לכאורה, יש בכך להוכיח כי הדיונים אינם נוטים לראות בחיוב דרישת 'שלום בית' בהליכי גירושין, ומדובר בתופעה זניחה. אלא שהדוח אינו מתייחס לפגיעה האמיתית שיוצרת תביעת 'שלום בית', ומתעלם לחלוטין מכך שדרישה זו אינה דורשת הגשת תביעה. כלומר, הדרישה עולה לעתים קרובות יותר מהמדע, מבלי שהוגשה תביעה רשמית בנושא. אף כי על פי רוב תביעות 'שלום בית' נדחות בסופו של דבר, הן גורמות נזק עצום ומשמשות טקטיקה לעיכוב הגט. הקשב של הדיונים לדרישת 'שלום בית' בכל שלב של ההליך, וגם ללא הגשת תביעה סדורה כמתחייב, מעודד שימוש לרעה בהליכי המשפט.

התפיסה המשפטית המאפשרת לצד אחד לכפות המשך נישואין פורמליים על צד שאינו מעוניין בכך, מהווה פגיעה מהותית בחירות האישית, וכובלת את הצד השני לקשר ריק מתוכן. מדובר בהפרה מהותית של זכות האישה לכבוד, לאוטונומיה, לחיי משפחה, ובעיקר לחירות, זכות העומדת בבסיס זכויות האדם האוניברסליות.

כאשר בית הדין מתייצב לצד האיש המבקש 'שלום בית' תוך התעלמות מרצון האישה, הוא מעביר מסר שרצונה אינו ראוי להכרה, ושאינו לה יכולת לקבל החלטות עצמאיות המשפיעות על חייה. מסר זה של העדפת טובת האיש על פני עקרונות הצדק, הכבוד והחירות, והתעלמות מזכות האישה להכריע לגבי חייה האישיים, הוא המשך ישיר להתעלמות הבעל מרצונה של האישה.

גילה (שם בדוי), המיוצגת ב"מבוי סתום" מבקשת כבר שנים רבות להתגרש, אך שוב ושוב היא שומעת מבעלה את אותם המשפטים: "אני לעולם לא אעזוב אותך"; "את תשתחררי ממני רק כשתהיי אלמנה"; "תעזבי אותי רק כשתראי אותי בקבר". במשך שנים ניסתה גילה לפתוח תיקי גירושין ברבנות, אך סגרה אותם פעם אחר פעם, כי בעלה שכנע אותה לוותר. בהתחלה בתואנה שתחכה עד שהילדים יתחתנו, ואחר כך בהבטחות ריקות מתוכן ש"הכול ישתנה בבית". בכל פעם ההבטחות נתנו לגילה תקווה שהדברים יסתדרו והיא לא תצטרך לפרק את הבית. אך היציבות הייתה אשליה, שכן חייה היו קשים מאוד. כשנתיים עברו מאז הפעם האחרונה שבה הגישה גילה תביעת גירושין בבית הדין הרבני, אך בעלה המשיך להטריד אותה ולאיים עליה כדי שלא תעזוב אותו. בינתיים (נכון לכתובת שורות אלה), היא איננה מוכנה לחזור בה, אך עד היום בית הדין לא נתן פסק דין לגירושין בלשון ברורה.

רינה סבלה מאלימות מצד בעלה, מתמודדת נפש. בתום עשור לנישואיהם היא ביקשה להתגרש, אך לאורך הדיונים שארכו כמה שנים, הוא חזר ואמר "אני לא נותן לה גט כי אני אוהב אותה, והיא יפה". אף כי ניכר היה שדבריו כנים, רינה ביקשה להיפרד והתקשתה לשכנע את בית הדין לחייב אותו בגט. בחלוף זמן רב קבע בית הדין כי האיש חייב לתת לה גט, אך זה עמד בסירובו, והתעקש להמשיך בחיי הנישואין. לאחר שהוא הוזהר כי אם לא ייתן גט הוא יושם בכלא, נעלם הבעל. כעבור מעל שנה הוא אותר ולבסוף הגט ניתן.

בתרחיש שכיח זה, נשים רבות נאלצות להתפשר על זכויותיהן כדי לקבל גט. בסקר שערך 'מבוי סתום' (ראו בנספח), 12% מהמתגרשות דיווחו שהגט עוכב במשך חצי שנה לפחות, בשל דרישות שונות של הבעל, או שנאלצו בסופו של דבר לשלם עבור הגט. בתי הדין הרבניים לא רק שאינם מונעים את התופעה, אלא לעתים קרובות אף מעודדים אותה. אמנם בשנים האחרונות חלה התפתחות חיובית, ובבתי הדין החלה לחלחל גישה המקדימה את מתן הגט לפני ליבון יתר הסוגיות שבמחלוקת ולא להפך, כפי שהיה בעבר¹⁰ – אך עדיין נותר מרחב פעולה גדול שבו בית הדין מנסה להביא להסכמה כוללת בין הצדדים, הכורכת את הגט עם יתר הסוגיות הנלוות לגירושין. לעתים הדיינים לוחצים במפורש על האישה להיענות לתנאי הבעל כדי לקבל גט, ולעתים הם מסתפקים בעידוד הצדדים לנהל משא ומתן, כאשר במובלע, נותר מעליה האיום שהגט מותנה בהסכמות שיתקבלו. אמנם גם בבתי המשפט, ובפרט בבית המשפט לענייני משפחה, נוטים השופטים להביא את הצדדים לפשרה,¹¹ אבל נראה כי בבתי הדין התופעה רחבה יותר, וכוללת לחץ רב יותר.

חלק מהדיינים נוקטים את גישתו המחמירה של מהרשד"ם (המאה ה-16, שו"ת אבן העזר סימן מא), שקבע כי גם במקרה שיש עילות המצדיקות פסק דין לגירושין, רשאי האיש להתנות את הגט בתנאי "שניתן לקיימו בנקל" – דהיינו, לא ניתן לכפות את הגט ולהטיל סנקציות על מי שמתנה את מתן הגט בתנאים שנראים לדיינים סבירים. לפי מהרשד"ם, כפיית גט במקרה כזה מולידה 'גט מעושה' ולכן פסול, על כל ההשלכות הנגזרות מכך. בצל החשש העצום של הדיינים מ'ריבוי ממזרים', הם נוקטים פעמים רבות פרשנות מרחיבה למילים "תנאי שנקל לקיימו", ומרחיבים דרמטית את גבולות הלכה זו. בכך הם מאפשרים לדרוש תנאים מופרזים כולל גם ויתור על משמורת ילדים, תוך התעלמות מההשלכות החמורות של כניעה לתנאים אלה.

כך נוצרת מערכת של "מקח וממכר" בחסות בית הדין, המעניקה לגיטימציה לסחיטת האישה והסכמתה לווייתורים מפליגים מעבר למה שהיה נפסק בהליך משפטי הוגן. תנאים אלה, אף שהושגו בלחץ וכפייה, מוכרים כ'הסכמות' בעלות תוקף משפטי מחייב. באופן זה נפגעות זכויות יסוד של בן הזוג המוחלש, לרוב האישה, הנאלצת לוותר על תחושת ביטחון, זכויות רכושיות, מזונות או הסדרי שהות ראויים עם ילדיה בתמורה לחירותה האישית ובהתאם, גם הילדים נפגעים. נראה כי גישה פרשנית זו יצרה עיוות משפטי מובהק, הסותר את תכלית ההלכה המקורית שביקשה למנוע עוול. היא מציבה את בתי הדין בעמדה פרדוקסלית של שותפים פסיביים או אקטיביים למעשה של סחיטה, המנוגד לדין האזרחי, ובעיקר מנוגד לעקרונות הצדק והיושר שעליהם מושתתת מערכת המשפט העברי. ההשלכות הרגשיות קשות גם כן: האישה נאלצת "לקנות" את החופש שלה, תוך השפלה עמוקה. חירותה האישית הופכת לסחורה ואינה זוכה להגנה על ידי בתי הדין.

¹⁰ ראו עמיתו רדזינר ומאור אלבק, "חלום ושבר? תסמונת 'זאב, זאב?' סעיף 5א לחוק יחסי ממון והשפעתו על סרבנות הגט", יתפרסם בחוקים כ, הערה 125.

¹¹ סעיף 79א לחוק בתי המשפט [נוסח משולב], תשמ"ד-1984 מסמיק את בית המשפט לפסוק בדרך של פשרה, ומבהיר כי נתונה לבית המשפט גם הסמכות להציע לבעלי הדין פשרה. עם זאת, בריכוז החלטות וחווה דעת נציבות תלונות הציבור על שופטים בנושא התנהגות שופטים ודיינים (2003-2019), עמ' 28 - 29 נקבע כי "בית המשפט יימנע במישרין או באמצעות יצירת אווירה או איום, מהפעלת לחץ על הצדדים לויתור כגון ויתור על תובענות, על העדת עדים, על כפירה באשמה ועוד" וכי "בית המשפט יימנע מהפעלת לחץ לפשרה. אווירת 'לחץ' ושידול אסורים בהקשר זה" וכי "גם הפצרות חוזרות ונשנות או ניסיונות ממושכים לפשרה, עלולים להיתפס כלחץ בלתי ראוי לפשרה ולתחושת 'אין ברירה' בקרב הצדדים. אם סירבו הצדדים לפשרה – יש להכריע בסכסוך". ביחס לדמיון מסוים בין בתי הדין לבין בתי המשפט לענייני משפחה בהפעלת לחץ לפשרות בהליכי גירושין ראו Daphna Hacker "A Legal Field in Action: The Case of Divorce Arrangements in Israel", International Journal of Law in Context 4 (2008), pp. 1-33, Available at SSRN: A Legal Field in Action: The Case of Divorce Arrangements in Israel

לאחר שבע שנות סרבנות גט, אלימות מינית חמורה ומתמשכת, אלימות פיזית, איומים ברצח, ומאסר על שוד לאור יום – בית הדין דחה את בקשתה של ענת (שם בדוי), המיוצגת בארגון 'מבוי סתום', לכפיית גט, וקבע שאם היא איננה מוכנה לוותר על מזונות ילדה, הרי שזו "הוכחה ניצחת" לכך שאינה עגונה. אילו הייתה באמת עגונה – כך אמרו הדיינים – היא הייתה מסכימה לכל תנאי. הדיין אף הכשיר את הסחטנות כשהצהיר: "שתקנה את החירות שלה – ותברח!"

"היא תשב עגונה עד שילבינו שערות ראשה"; "היא לא מבינה את מצבה. אם היא לא רוצה להישאר עגונה לנצח, היא חייבת להתפשר"; "את רואה כמה הוא עקשן, חבל. עדיף לך לוותר קצת" – אמירות אלה ודומות להן נאמרו לוורד (שם בדוי), שיוצגה בארגון 'מבוי סתום', לכל אורך הליך הגירושין שלה. אף שהדיינים הסכימו שהיא זכאית להתגרש ועבדו קשה כדי לנסות להשיג את הגט, בקביעת דיונים רבים מספור – שוב ושוב הם ניסו להביא את הצדדים ל"הסכמה". רק כשהם פסקו לבסוף שהסרבן עלול להיכנס לכלא, המצב השתנה והדרך אל הגט נסללה.

התעללות

סרבנות גט היא אלימות, ולעתים היא אף קשה יותר מסוגי אלימות אחרים, בפרט משום שכל עוד לא הוכחה עילת גירושין – היא נחשבת להתנהגות "לגיטימית" על פי חוק שיפוט בתי דין רבניים ובהתאם להלכה היהודית.¹² לעתים, זוהי כל מטרתם של סרבני הגט – לפגוע ולהתעלל בצד השני, גם מבלי להשיג הטבות וגם לא כדי לשוב לחיים משותפים. הפגיעה עצמה נותנת להם סיפוק ותחושת שליטה, ואפשרות לנקמה. בן זוג מתעלל עשוי להמשיך את האלימות שנקט בחיי הנישואין, בין אם הייתה מילולית, רגשית, רוחנית, או פיזית – לאלימות משפטית, שגם בה יש מובנים מובהקים של שליטה על חיי האחר.

המערכת המשפטית משמשת כר נרחב להתעללות, באמצעות טקטיקות של הליכי סרק משפטיים, הגשת תביעות קנטרניות, הגשת בקשות תכופות לשינוי החלטות, ושימוש ציני בגישה לערכאות כאמצעי להטרדה והתשה כלכלית ונפשית. בענייני משפחה, וודאי בשאלת חיוב לגט – קשה לעתים להבחין בין התנהלות משפטית לגיטימית לבין התעללות לשמה. בבתי הדין הרבניים, בעלי דין יכולים לנצל בקלות את כוחם לכלוא את בן הזוג השני בזוגיות שאינה רצויה ובכך להמשיך את ההתעללות תחת 'חותמת כשרות' הלכתית. לא פעם הסרבן מסתתר מאחורי טענות של "הקפדה דתית" יתרה, כגון שלא ייתן גט כי "אין עילה" נגדו, או שלא יאשה מסוימת לא מגיע גט כי "היא לא יהודייה" לשיטתו.

כך הופכת המערכת ההלכתית-משפטית לשותפה פסיבית בהמשך מעגל האלימות, ומעניקה לגיטימציה לסרבן המשתמש בה כאמצעי להמשך השליטה וההתעללות הרגשית. ההשלכות הרגשיות על נשים בהליך הן חמורות: הן עלולות לחוש שהן נתונות במלכוד ובמבוי סתום, בפרט משום שההתעללות היא בחסות המערכת המשפטית, כמו כן הן עלולות לאבד תקווה, לחוש פגיעה בדימוי העצמי ובתחושת הערך האישי שלהן, והחמור מכול, לחוות אובדן שליטה מוחלט על חייהן.

¹² באחד מהתיקים שטופלו על ידי ארגון מבוי סתום, של אישה שספגה אלימות קשה מבעלה עוד במהלך הנישואין, ושהסכימה בעבר לקנות את גיטה, אך לאחר מכן לא יכלה לעמוד בהתחייבות – אמרו לה הדיינים שמכיוון שאין לה עילת גירושין אין לה ברירה אלא לשלם בעבור הגט.

ג'ני, המיוצגת בארגון 'מבוי סתום', עגונה מזה 22 שנה. הנישואין שלה כללו אלימות, בהתחלה מילולית, ואחר כך גם פיזית. לאורך השנים בעלה השתמש בכל טקטיקה אפשרית כדי להכאיב לה ולהחזיק אותה עגונה. הוא הציב אינספור תנאים לגט, ובכל פעם שהיא ויתרה, צץ תנאי חדש. הוא גם העלה שוב ושוב בבית הדין את הטענה שאינה יהודייה, ולכן כלל אינה זקוקה לגט. מטרתו לא הייתה להשיג דבר תמורת הגט, מלבד לאמלל את ג'ני.

נפגעות המשנה, או: למה עגינות אינה פוגעת רק בעגונות?

סקירת פניה השונים של העגינות מבהירה כי מדובר בתופעה רחבה הרבה יותר מכפי שמציגה הנהלת בתי הדין. יתרה מכך, עצם קיומה של תופעת העגינות בישראל היא בעלת השלכות רחבות אף יותר. התופעה משפיעה על הנורמות ועל הליכי הגירושין כולם. כל אישה העומדת לפני גירושין חשה את סכנת העגינות המרחפת מעל ראשה, ובהקשר זה עליה לקבל החלטות.

בסקר שערך ארגון 'מבוי סתום' (ראו בנספח), 37% מהמתגרשות דיווחו שהתפשרו על זכויות שחשבו שמגיעות להן. כמעט מחציתן (כ-45%) דיווחו שהן התפשרו מתוך חשש שלא יקבלו הגט. דהיינו, קרוב למחצית מקרי ההתפשרות היו בצל החשש לעגינות. נשים אלה ויתרו על מיצוי זכותן לברר את המחלוקות ולעמוד על זכויותיהן, והעדיפו להתפשר מראש, כדי שלא להסתכן בכך שהעמידה על זכויותיהן תעלה להן בחירותן. כחצי מהמשיבות שהתפשרו בשל הגט, לא סבלו מסחטנות גט מתמשכת מפורשת מצד הבעל. ממצא זה מעיד כי גם ללא איום מפורש, נשים רבות שבאות להתגרש יודעות שעליהן לשקול את צעדיהן בזהירות כי חירותן אינה מובטחת להן.

נתון זה מתבהר לנוכח התנהלותו של בית הדין, שכן הליך הגירושין בישראל מתנהל תמיד בצל הלגיטימציה לעצם האפשרות של עיגון.¹³ לגיטימציה זאת מתבטאת לא רק בהתנהלות שפורטה לעיל בתיאור מופעיה השונים של העגינות וביטוייהם בהליך בבית הדין, אלא גם במסע הייסורים שנאלצת לעבור אישה התובעת גירושין בבית הדין הרבני. כדי להוכיח את זכותה להתגרש, היא נדרשת להעיד, ולהוכיח את טענותיה גם בתחומים אישיים ביותר. לא פלא אם כך, שחלק מהנשים מעדיפות לקנות את גיטן, ובלבד שלא להסתכן בהליך משפיל ומתיש זה שאין לדעת אם יביא מזור.

13 זהו ביטוי של הרעיון של משא ומתן בצל החוק, שפיתחו רוברט מנוקין ולואיס קורנהאוזר. Robert N. Mnookin & Lewis Kornhauser, Bargaining in the Shadow of the Law: The Case of Divorce, 88 Yale L. J. 950 (1979).

למה חשוב להגדיר את התופעה בצורה נכונה?

הגדרה מדויקת של תופעת העגירות, על שלל היבטיה, היא מהותית, בראש ובראשונה לשם הבנת עומק התופעה והשלכותיה, לשם מדידת היקפה ויעילות הטיפול בה, וכן לשם מציאת פתרונות משפטיים ואזרחיים הולמים לסיטואציות הנגזרות ממנה. כך, לדוגמה, הבנת האופן שבו סרבני גט מפעילים מניפולציות על בתי הדין, כגון היעדרותם מדיונים ובקשת דחייתם לטובת עיכוב מתן הגט - יכולה להוביל לעדכון נוהלי בתי הדין בתיקי גירושין בכל הנוגע להתייבבות לדיונים ועמידה בזמנים.

ומעבר להבנה רחבה של התופעה, הגדרה נכונה יותר שלה תאפשר לנשים וגברים מסורבי גט, וכן לגורמים המסייעים להם (בני משפחה, עורכי דין, טוענים רבניים, מטפלים רגשיים וכו'), לזהות בשלב מוקדם יותר מקרים של סרבנות גט ולהתייחס אליהם ככאלה. הגדרה כזאת יכולה גם לסייע לנשים עגונות, המתמודדות ביום-יום עם השלכות אזרחיות של עגירות בשל מעמד אזרחי לא ברור, כמו למשל הצורך להסביר בדיווחי מס שאין קשר כלכלי בין בני הזוג.

שנית, הגדרה נכונה של היבטי העגירות, וכן הגדרה חברתית ומשפטית של סרבנות גט כביטוי של אלימות בין בני זוג, מעניקה לנפגעים הכרה ותוקף, הנחוצים להם לריפוי ולמציאת חוסן מול ההשלכות הרגשיות העמוקות שהם חווים: אובדן מתמשך של העצמי ואיבוד תחושת הזהות העצמית; תחושה שהן לכודות בלימבו רגשי - לא נשואות ולא גרושות, ובעיקר לא חופשיות לשקם את חייהן; תחושת בושה וסטיגמה, והאשמה עצמית על בחירה לקויה של בן הזוג ועל חוסר היכולת לנהל את הליך הגירושין כראוי; התמודדות מאתגרת מול בני המשפחה ופגיעה בתחושת המסוגלות ההורית (איך מסבירים שאבא מסרב לשחרר את אמה? איך מתמודדים עם הכעס?); ולבסוף, אובדן האמון הבסיסי, לא רק בבן הזוג, אלא במערכת כולה. בתי הדין הרבניים אינם מושיטים יד, ולעתים גם הם חסרי אונים מול סרבני הגט, ומגלגלים את האשמה לפתח האשה - היא האשמה בכך שאינה מתרצה לדרישות הבעל כדי לקבל גט. לא פלא אפוא שמחקרים מצאו כי תסמינים אצל מסורבות גט דומים להפליא לאלו של נפגעות טראומה מתמשכת: דיכאון, חרדה, הפרעות שינה, ירידה בדימוי העצמי, ולעיתים אף הפרעת דחק פוסט-טראומטית (PTSD).

במציאות הקיימת, נפגעי סרבנות גט חווים פעמים רבות חוסר הכרה בעוול שנעשה להם ובהשלכותיו על חייהם במסגרת המפגש עם הרשויות בכלל ועם בתי הדין הרבניים בפרט. לתוקף עצמי יש חשיבות עליונה בוויסות הרגשי ובהתמודדות הנפשית עם סיטואציות שמובילות לתחושת מצוקה. רכיב מנטלי זה מהותי להתמודדות עם רגשות אשמה ובושה הנפוצות בקרב נפגעי אלימות, וביסוס תשתית רגשית שתאפשר פעולה אקטיבית ותחושת שליטה מול הנסיבות הקשות. במקרה של סרבנות גט, להכרה ולתוקף עצמי וחברתי יש חשיבות מיוחדת נוכח ההשפעה הרגשית והנפשית הרחבה של סרבנות הגט על המסורבים.

סיכום עם הפנים לעתיד

מסמך זה הציג תמונת מצב ראשונית על מורכבותה של תופעת העגינות בישראל, על היבטיה העיקריים: אי־כשירות הלכתית, נפקדות, התעקשות על המשך הנישואין, סחטנות והתעללות. כמו כן, הוא הצביע על האדוות של העגינות במעגלים רחבים יותר, גם כאשר בן הזוג משתף פעולה עם הגירושין, ועל עצם הלגיטימציה שמקבלת האפשרות לעגן בדין ובערכאות השיפוט הישראליות. לבסוף, הוא מראה כי התופעה רחבה בהרבה מכפי שמודים בתי הדין הרבניים.

בתי הדין הרבניים נוטים לצמצם את היקף התופעה בדיווחיהם ומונעים קידום פתרונות אפקטיביים. ואולם, הצעד הראשון בטיפול בבעיה הוא להכיר בקיומה ולזהות את ביטוייה. ראינו כי תופעת העגינות היא תופעה חברתית מורכבת, אשר חלק ממעגלי השפעתה מתרחשים עוד בטרם היא תוכר בבית הדין, כפסק דין לגירושין. מדובר בתופעה נרחבת, שהשלכותיה על תיקי הגירושין ועל מערכת הגירושין בישראל, והשפעותיה הרגשיות והחברתיות העמוקות, אינן מובאות בחשבון.

האחריות לשינוי בהכרה בתופעה מוטלת בראש ובראשונה על בתי הדין הרבניים, אשר קיבלו מהמחוקק סמכות כמעט בלתי מוגבלת ליישם את הדין העברי על פי ראות עיניהם בתיקי גירושין. אך מכיוון שהם בוחרים לצמצם את הבעיה ולהפחית מחומרתה, אין מנוס מהתגייסות הרשויות האזרחיות לפתרון הבעיה - אם באמצעות מחקרים להגדרת היקפה הריאלי של התופעה, על מאפייניה והשלכותיה, אם באמצעות פיקוח ובקרה על בתי הדין הרבניים, ואם באמצעות יישום פתרונות גם מחוץ לבתי הדין. על המחוקק מוטלת אחריות מיוחדת לשקול מחדש את הסמכות שנתן לבתי הדין הרבניים, לנוכח הפער בין תפיסות אזרחיות של חירות וצדק לבין המציאות בשטח בבתי הדין הרבניים.

המלצות

1. שינוי שיטת הבדיקה וניתוח הנתונים של בתי הדין.
2. אימוץ פתרונות מניעה לסרבנות גט ולעגינות.
3. פיקוח ובקרה על בתי הדין הרבניים.
4. אימוץ פתרונות אזרחיים.

נספח - סקר מבוי סתום (2025)

בינואר 2025 ערך ארגון 'מבוי סתום' סקר שיטתי בקרב מדגם של כלל הנשים היהודיות הבוגרות בישראל שאינן רווקות (נשואות, גרושות ואלמנות). הסקר נערך באמצעות הפאנל האינטרנטי של חברת iPanel - מהגדולים בארץ, הכולל למעלה מ-100,000 משתתפים, והפועל לפי הכללים המחמירים של איגוד מכוני המחקר הבינלאומי ESOMAR. המשתתפים בפאנל האינטרנטי מתוגמלים על ידי צבירת נקודות (בהתאם לאורך הסקר), המקנות להם סכומי כסף קטנים בתווי קנייה. הדגימה הייתה אקראית, המדמה ייצוג של כלל האוכלוסייה לפי שכבות על בסיס הפרמטרים גיל, אזור ודתיות.

השאלון נפתח בשתי שאלות סינון. הראשונה סיננה נשים רווקות שקיבלו בטעות את השאלון; השנייה סיננה את המשיבות שהבעל שלהן אינו יהודי, ועל כן הסוגייה אינה נוגעת להן. הנשים נשאלו אם הן נמצאות כעת בהליך גירושין או היו בהליך גירושין בחמש השנים האחרונות. תשובה חיובית הובילה לסדרת שאלות על הליך הגירושין ותוצאותיו.

בתחילת השאלון נאמר למשיבות שמטרת השאלון היא לאסוף מידע על חוויותיהן של נשים בנישואין וגירושין בישראל, וכי מאחורי הסקר עומדת עמותת 'מבוי סתום'. למשיבות הובטחו פרטיות וסודיות מלאות, וכי קובצי הנתונים הסופיים לא יכללו נתונים מזוהים כלשהם.

השאלות נכתבו על בסיס הניסיון הרב של צוות 'מבוי סתום' בטיפול במקרים מגוונים של עגינות, ונוסח בהדרכת ד"ר חגי כץ ותוך התייעצות עם קולגות העוסקות במחקר או בטיפול באלימות במשפחה או בעגינות. השאלות עסקו הן במאפייני ליבה של תופעת העגינות והן בפגיעה עקיפה מתופעת העגינות. כמו כן, בשאלות נכללו גם אפשרויות מענה שיעידו אם האישה היא זו שמעכבת את ההליך, או שהקושי בגירושין נובע מסיבות אחרות, במטרה למנוע הטיות ולייצר נתונים מהימנים במידת האפשר.

הסקר המייצג באמצעות הפאנל האינטרנטי נערך בתאריכים 16-27 בינואר 2025, ונדגמו סה"כ 1989 נשים. התפלגות המשיבות מוצגת בטבלה הבאה.

לפי גיל		לפי מצב משפחתי		לפי רמת דתיות		לפי מחוז	
ממוצע	43.5	נשואה	76%	יהודי/ה חילונית	42%	ירושלים	10%
סטיית תקן	14.5	גרושה	21%	יהודי/ה מסורתית	32%	צפון	10%
מינימום	19	אלמנה	3%	יהודי/ה דתיה	12%	חיפה	11%
מקסימום	86			יהודי/ה חרדית	15%	מרכז	31%
						תל אביב	22%
						דרום	14%
						יהודה ושומרון	3%

